11 Asunnottomuutta kokeneet aikuiset ja asunnottomuustyö COVID-19-tutkimuksen kohteena

Suvi Raitakari & Henna Takala

Johdanto

Tätä katsausartikkelia tehdessämme maailmassa on eletty jo kohta kolmen vuoden ajan koronapandemian (COVID-19) luomissa pandemiaolosuhteissa (Koronapandemian ensimmäinen vaihe... 2021). Koronapandemia on muiden sosiaalisten vaikutustensa rinnalla tuottanut uusia tiedontarpeita ja vailla vastauksia olevia kysymyksiä, joihin tiedeyhteisö on pyrkinyt reagoimaan. Monet eri alojen tutkijat ovat pyrkineet lyhyessä ajassa tuottamaan tietoa siitä, mitä koronaviruksen kanssa eläminen tarkoittaa muun muassa eri väestöryhmille (esim. asunnottomuutta kokeville ihmisille), heidän kanssaan työskenteleville tai palveluja talousjärjestelmille. Koronapandemiasta on tullut monitieteinen uusi tutkimusalueensa, jolta tutkijat tuottavat julkaisuja kiihtyvällä tahdilla.

Aiemmin kirjallisuuskatsauksia on tehty muun muassa sosiaalityötä käsittelevistä COVID-19-tutkimuksista ja -puheenvuoroista (Cheung 2022) sekä koronapandemian suorista ja epäsuorista mielenterveysvaikutuksista (Vindegaard & Benros 2020). Lähelle tässä luvussa raportoi-

tua kirjallisuuskatsausta tulee Mohsen Nourin ja kumppaneiden (2022) asunnottomuutta koronaolosuhteissa kartoittava kirjallisuuskatsaus (ks. myös Babando ym. 2022), jossa tarkastellaan ensinnäkin tekijöitä, jotka tekevät asunnottomuutta kokevista ihmisistä haavoittuvan väestöryhmän. Toiseksi katsauksessa eritellään vaikeuksia, joita eri tahot kohtaavat pyrkiessään vastaamaan asunnottomuutta kokevien ihmisten erityisiin tarpeisiin. Kolmantena tarkastelunäkökulmana mainitaan valtiotasoiset ohjelmat, joilla asunnottomuutta kokevien ihmisten tarpeisiin on koronaolosuhteissa pyritty reagoimaan.

Aika näyttää, miten pitkäaikainen ja vahva tutkimusalueesta lopulta muodostuu. Se tiedetään, että koronavirus tulee sairastuttamaan väestöä vielä pitkään, osalle väestöä korona tarkoittaa pitkittyneitä oireita ja pitkää toipumisaikaa (*Long Covid*) sekä surua läheistensä menettämisestä. Koronaviruksen tuottama kuormitus terveydenhuollolle tulee siten myös kestämään kauan. (Pergolizzi ym. 2021.) Myös koronapandemian yhteiskunnalliset vaikutukset ovat mittavia ja kauaskantoisia (*Societal Long Covid*) (Brüssow & Timmis 2021), jolloin koronapandemia sosiaalityön kohdeilmiönä ja kontekstina on relevantti vielä tulevaisuudessakin.

Tässä integroituun kirjallisuuskatsaukseen perustuvassa luvussa kartoitamme, *millaista vertaisarvioiduissa artikkeleissa julkaistua COVID-19-tutkimusta on tehty asunnottomuutta kokevien aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehtävästä työstä sekä millaisia päähavaintoja tai -tuloksia on esitetty näissä kansainvälisissä ja kansallisissa vertaisarvioiduissa artikkeleissa.* Rajaudumme katsauksessa artikkeleihin (yhteensä 16), jotka käsittelevät asunnottomuutta kokevien aikuisten arkitodellisuutta ja heidän parissaan tehtävää asunnottomuustyötä.

Viittaamme tässä luvussa *asunnottomuustyön* käsitteellä (sosiaali- ja terveysalan) työntekijöiden ja vapaaehtoistyöntekijöiden tekemään asiakastyöhön asunnottomuutta kokevien aikuisten parissa muun muassa asumispalveluissa, päiväkeskuksissa, asuinalueilla ja kaduilla. Käsite sisältyy suomalaisessa keskustelussa käytettyyn asumissosiaalisen työn käsitteeseen, mutta on alaltaan tätä kapeampi (ks. Granfelt 2013, 221–224; Granfelt & Turunen 2021, 12; Granfelt 2022). Lähestymme *asunnottomuutta* katuasunnottomuutena, tilapäisasumisena, laitosasumisena sekä epävarmoina ja huonolaatuisina asumisolosuhteina (ks. Allen ym. 2020).

Ajallisesti integroitu kirjallisuuskatsauksemme kattaa tammikuusta 2020 marraskuuhun 2021 mennessä julkaistut vertaisarvioidut tieteelliset artikkelit. Kirjallisuushaun aloitusajankohtaa perustelee se, että koronavirus levisi nopeasti alkuvuodesta 2020 maaliskuuhun 2020 mennessä maailmanlaajuiseksi pandemiaksi. Kirjallisuuskatsauksen ajanjaksoon sijoittuvat eriasteiset ja -pituiset, vuoron perään vaihtelevat yhteiskuntien sulkutilat ja jälleen avautumiset. Keskeisintä koronapandemian hallinnassa on sen alusta saakka ollut ihmiskontaktien välttäminen, oireilevien, tartunnan saaneiden ja altistuneiden jäljitys ja eristäminen sekä hygieniaohjeiden noudattaminen (käsienpesu, kasvomaskin käyttäminen, turvaväleistä ja hyvästä ilmanvaihdosta huolehtiminen). (Koronapandemian ensimmäinen vaihe... 2021.)

Laajasti jaettu näkemys on, että koronapandemialta suojautuminen on vaikeampaa ja sen vaikutukset suurempia yhteiskunnan marginaalissa eli haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten keskuudessa. Aikuiset, jotka kokevat arjessaan asunnottomuutta sekä mahdollisesti päihteiden ongelmallista käyttöä (jatkossa asunnottomuutta kokevat aikuiset) kohtaavat samoja koronataudin riskejä kuin muu väestö. Monella heistä on lisäksi terveyshaasteita, kuten päihteidenkäytön liitännäissairauksia ja päihteidenkäyttö itsessään myös kuormittaa elimistöä. Nämä tekijät yhdessä kasvattavat riskiä sairastua koronaviruksen vakavaan tautimuotoon (Miller ym. 2020; Fuertes ym. 2021; Kaitala ym. 2021; Kaur ym. 2021). Asunnottomuutta kokevat aikuiset lukeutuvatkin monessa yhteydessä koronataudin riskiryhmiin ja haavoittuvaan väestöryhmään. Mohsen Nouri ja kanssakirjoittajat (2022) tunnistavat neljäkymmentä asunnottomuuteen liitettävää haavoittuvuus- ja riskitekijää, jotka ovat luokiteltavissa fyysisiin ominaisuuksiin, elämäntilanne- sekä sosiaalisiin ja organisatorisiin tekijöihin.

Käytämme tässä tekstissä koronapandemian käsitettä kuvaamaan sitä ajallista ja yhteiskunnallista kontekstia, jossa vuosina 2020–2021 koettiin asunnottomuutta, tehtiin asunnottomuustyötä ja sitä koskevaa tutkimusta. Koronapandemia ei kuitenkaan ole yksi vaan monta. Se, mitä pandemia merkitsee asunnottomuutta kokeville aikuisille ja heidän parissaan työskenteleville on merkittävällä tavalla sidoksissa muun muassa siihen, millainen kussakin yhteiskunnassa on asunnottomuustilanne, toteutettava asunto- ja asunnottomuuspolitiikka sekä (asumis)

palvelu- ja etuusjärjestelmä. Osaltaan näihin ovat sidoksissa myös valitut ”koronatoimet” ja suojautumiskeinot. Siten asunnottomuutta kokevat aikuiset ovat eriarvoisessa asemassa sen suhteen missä maassa asuvat. Tutkimuskirjallisuudesta on löydettävissä kuvauksia Euroopan eri maiden (Pleace ym. 2021), Yhdysvaltojen (Pixley ym. 2021) ja Australian (Parsell ym. 2020; McCosker ym. 2022a; 2022b) asunnottomuuspolitiikasta ja asunnottomuuteen kohdistetuista lisäresursseista ja muista koronatoimista. Emme kuitenkaan löytäneet kokoavaa palvelujärjestelmä- tai politiikkatason kuvausta Suomessa asunnottomuustyössä toteutetuista koronatoimista.

Lähdemme liikkeelle tarkentamalla kuvaa koronapandemian merkittävyydestä asunnottomuuden kontekstissa. Tässä kohdin, kuten myös johdannossa ja johtopäätöksissä, hyödynnämme myös julkaisuja, jotka eivät täytä kirjallisuuskatsauksen sisäänottokriteereitä tai ovat julkaistu toteutetun tiedonhaun jälkeen. Tämän jälkeen kuvaamme integroivan kirjallisuuskatsauksen tutkimuskysymykset, aineiston rajaukset ja toteutetun luokittelevan analyysin. Tulososa sisältää kolme osiota, jossa kussakin luokittelemme aineistoa vastataksemme tutkimuskysymyksiimme. Johtopäätöksissä vedämme yhteen havaintoja tähänastisesta COVID-19-tutkimuksesta. Kaikkinensa tuotamme luvussa vertaisarvioituun tutkimustietoon pohjautuvan kuvauksen pandemiaolosuhteista asunnottomuutta kokevien aikuisten ja heidän parissaan työskentelevien näkökulmasta.

Asunnottomuus koronapandemiassa

Koronapandemialla, kuten muillakin terveydellisillä, taloudellisilla ja sosiaalisilla kriiseillä, on taipumus syventää eriarvoisuutta (Miller ym. 2020; Zechner & Romakkaniemi 2020; Nunes ym. 2021; Pixley ym. 2021). Koronapandemiassa monet erilaiset tekijät vahvistavat etenkin pitkäaikaisasunnottomuuden tilanteissa elämäntilanteiden haavoittuvuutta. Hoidon, asumisen ja tarvittavien tukipalveluiden saavutettavuudessa voi olla monia esteitä, kuten syrjintä, maksullisuus, etäisyydet, tiedon ja informaation puute tai vaikeus toimia hoidon ja asunnon saamisen ehtojen mukaisesti. (Parsell ym. 2020; Fuertes ym. 2021; Heaslip ym. 2021; Kaur ym. 2021; Pixley ym. 2021.)

Yleisesti jaettu näkemys on, että koronavirus tuottaa korkeampaa sairastuvuutta ja kuolleisuutta sosioekonomisesti heikoimmassa asemassa olevien, heikoissa asumisoloissa (tai kadulla) ja ahtaasti asuvien väestöryhmien keskuudessa (Miller ym. 2020; Kaur ym. 2021). Ero on ollut niin merkittävä, että asunnottomuutta ja asumista on koronaolosuhteissa alettu tarkastella terveysturvallisuuden, kansanterveyden ja tautien ehkäisyn näkökulmasta (esim. Parsell ym. 2020; Nouri ym. 2022). Pelko korkeista taudin esiintyvyysluvuista ja kuolleisuudesta on tuottanut muutoksia lähinnä länsimaiden asunto- ja asunnottomuuspolitiikassa. Osa muutoksista on mitä todennäköisemmin väliaikaisia niin sanottuja ”koronatoimia” (esim. häätöjä kieltävä lainsäädäntö tai hotellien laajamittainen käyttäminen väliaikaisasumiseen tai sosiaaliturvaetuuksien korottaminen). On kuitenkin mahdollista, että syntyy myös pysyvämpää tahtotilaa pohjata asunnottomuuspolitiikka nykyistä vahvemmin kansanterveys- ja ihmisoikeusperiaatteisiin, jotka tukevat tavalliseen, pysyvään asumiseen perustuvia ratkaisuja. (Parsell ym. 2020; Pleace ym. 2021; Scallan ym. 2021; Calhoun ym. 2022.) Koronapandemian ja muiden poikkeusolosuhteiden talousvaikutukset lisäävät joillakin aloilla työttömyyden riskiä, mikä puolestaan lisää asunnottomuuden riskiä (Kaur ym. 2021; Pixley ym. 2021).

Tilapäismajoituksessa ihmisten on haastavaa pitää etäisyyksiä tai saavuttaa tarvittaessa karanteenin kaltaisia olosuhteita. Jo tuberkuloosi- ja SARS-epidemiat osoittivat, kuinka tilapäismajoitusten ahtaus, heikko ilmastointi, huono hygieniataso ja asukkaiden liikkuva elämäntapa lisäävät taudin leviämistä (Leung ym. 2008; Miller ym. 2020; Parsell ym. 2020; Tsai & Wilson 2020). Siten koronaviruksen torjunnassa ovat olleet keskeisiä tilapäismajoituksissa tehdyt uudelleenjärjestelyt, kuten asukasmäärän vähentäminen, asukkaiden liikkuvuuden vähentäminen, väliseinien rakentaminen, ilmastoinnin lisääminen, hygienian parantaminen ja hotellien ottaminen tilapäisasumisen käyttöön (esim. Nouri ym. 2022). Viimeksi mainitusta hyvänä esimerkkinä on Yhdistyneiden kansakuntien ”Everyone in” -ohjelma (Pleace ym. 2021). Asunnottomuutta kokeville ihmisille suunnatuissa palveluissa on kaikkinensa tehty monia sopeuttamis- ja suojautumistoimia sekä otettu ”digiloikka” etäkommunikoinnin mahdollistamiseksi. Joitain toimintamuotoja on väliaikaisesti lakkautettu, joskin myös uusia on aloitettu ja innovoitu toisin toimimi-

sen tapoja. (Kaur ym. 2021; McCosker ym. 2022b.) Esimerkiksi Yhdysvalloissa on nähty uudella tavalla erillispientaloyhteisöjen arvo ja merkitys perinteisen tilapäismajoituksen korvaajana – niissä kun yhdistyy oikeus omaan tilaan sekä yhtäaikaisesti mahdollisuus pitää yllä sosiaalista etäisyyttä ja yhteisöllisyyttä (Calhoun ym. 2022).

Koronaviruksen leviämisen ehkäisyssä keskeisenä keinona käytettyä koteihin eristäytymistä ei asunnottomuutta kokevilla aikuisilla ole mahdollista toteuttaa (esim. Nunes ym. 2021). Silloin kun se on ihmiselle mahdollista, eristäytymisellä on myös omat hankalat seurauksensa: se voi heikentää mielenterveyttä, lisätä huumekauppaa, ja näin vaikeuttaa asunnottomuutta kokeneiden aikuisten toimeentuloa ja muuttaa myös heidän mahdollista päihteidenkäyttöään (Fuertes ym. 2021). Toisaalta on näyttöä siitä, että huumeiden saatavuus on koronapandemian aikana heikentynyt ja alkoholinkäyttö lisääntynyt (Kaitala ym. 2021, 610).

Pandemian aikana asunnottomuutta kokevat aikuiset ja heidän parissaan työtä tekevät kohtaavat arjessaan monia ennestään tuttuja ongelmia ja riskejä, kuten asunnon ja palveluiden saamisen vaikeutta sekä köyhyyttä, jotka mahdollisesti kärjistyvät entisestään (esim. Nunes ym. 2021). Lisäksi uusia riskejä saattaa ilmetä, kuten sairastuminen vakavaan koronaviruksen tautimuotoon tai mielenterveyden heikkeneminen epävarmuuden leimaamassa ajassa.

Laura McCoskerin ja kumppaneiden (2022a) Australian asunnottomuuspalveluissa työskenteleville suunnatussa kyselytutkimuksessa eritellään pandemiaolosuhteiden vaikuttaneen asunnottomuuteen seuraavasti: Pandemia on tuonut palveluiden piiriin uusia asiakkaita, kuten työttömäksi jääneitä ja kotiväkivaltaa kokeneita ihmisiä. Julkisten tilojen ja monien palveluiden sulkeminen on vaikeuttanut asunnottomuutta kokevien aikuisten mahdollisuuksia huolehtia hygieniastaan ja perustarpeistaan. Myös monia arkea ylläpitäviä rutiineja ja kohtaamisia on ollut mahdotonta ylläpitää. Työntekijät ovat kohdanneet aikaisempaa enemmän ihmisten huolta, epätietoisuutta ja ahdistuneisuutta. He itse ovat kokeneet pandemiaolosuhteissa voimakkaampaa työstressiä sekä vaikeutta toteuttaa työskentelyä etäyhteydellä, mutta myös epävarmuutta terveysturvallisuudestaan työskennellessään asiakkaiden kanssa lähikontaktissa, mikä on monesti ”etulinjassa” välttämätöntä (McCosker ym. 2022b). Myös yksinäisyys on monen asunnottomuutta kokevan

aikuisen kohdalla lisääntynyt koronapandemian aikana (Bertramin ym. 2021). Asunnottomuus määrittyy myös pandemiassa ”kriisiksi kriisissä”, jolloin samanaikaisesti on läsnä kaksi (tai tätäkin useampia) poikkeusolosuhdetta, jotka osaltaan vaikeuttavat terveen ja turvallisen elämän saavuttamista (ks. Pixley ym. 2021).

Tutkimuksen toteutus

Kirjallisuuskatsauksen tarkoitus on tuottaa kokonaiskuvaa valitusta aihepiiristä ja sen parissa tehdystä tutkimuksesta (Kallio 2006). Se mahdollistaa olemassa olevan tiedon uudelleen jäsentämisen ja tulkitsemisen valitusta näkökulmasta (ks. Salminen 2011; Kivistö 2020). Kirjallisuuskatsauksia on monen tyyppisiä ja tutkimuskirjallisuudessa niitä jaotellaan monin eri tavoin. Toteutamme tutkimuksemme integroituna kirjallisuuskatsauksena (ks. Whittemore 2007, 25, 151), jolla tavoittelemme kokonaiskuvaa asunnottomuutta kokeviin aikuisiin ja asunnottomuustyöhön kohdistuvasta COVID-19-tutkimuksesta. Siten katsauksemme on enemminkin kartoittava ja kuvaileva kuin selittävä (ks. Kallio 2006) tai aiemman tutkimuksen tuloksia teoreettisanalyyttisesti tulkitseva.

Nykyisin yhä useammin ajatellaan, että kaikissa kirjallisuuskatsauksissa tulisi noudattaa ainakin jonkinasteista systemaattisuutta (Aveyard 2014). Tämä viittaa tutkimusprosessin suunnitelmallisuuteen, täsmällisyyteen, läpinäkyvyyteen sekä tutkimusvaiheiden tarkkaan dokumentointiin (Pope ym. 2007, 6, 9–10; Jesson ym. 2011, 12). Olennaisia ovat fokusoidut tutkimuskysymykset sekä tarkat julkaisujen sisäänotto- ja poissulkukriteerit. Keskeistä on myös tuotetun aineiston kriittinen arviointi. (Whittemore & Knalf 2005; Pope ym. 2007, 9–10.)

Valitsimme toteutettavaksi integroidun kirjallisuuskatsauksen Ari Salmisen (2011, 8) esittämän määrityksen pohjalta: ”integroiva katsaus ei siten ole yhtä valikoiva eikä se seulo tutkimusaineistoa yhtä tarkasti kuin systemaattinen katsaus”. Integroitu kirjallisuuskatsaus (ks. myös Torraco 2005; Whittemore & Knalf 2005; Salminen 2011) luo parhaan lähtökohdan vastata suhteellisen laajoihin, kartoittaviin tutkimuskysymyksiin, sillä se mahdollistaa sekä määrällisten että laadullisten alkuperäistutkimusten, meta-analyysien ja kirjallisuuskatsauksien sisällyttämisen

aineistoon. Valitsimme katsaukseen sähköisistä tietokannoista löytyneet ja valittuun rajaukseen sopivat julkaisut. Integroidussa kirjallisuuskatsauksessa aineistoa voidaan täydentää lisäksi taustoittavalla tutkimuksella, käymällä läpi ilmiöön keskittyviä lehtiä ja keräämällä tietoa verkostoista. Hyödynsimmekin taustoittavaa kirjallisuutta (aineiston hyväksymiskriteerien ulkopuolelle jäävät, mutta luvun aihepiirille muulla tavoin relevantit julkaisut) etenkin luvun taustoitus- ja johtopäätösosioissa.

Kirjallisuuskatsauksen tiedonintressit

Tässä luvussa pyrkimyksemme on tavoittaa ”etulinjassa” tehtävää asunnottomuustyötä sellaisena kuin se tunnistetaan COVID-19-tutkimuksissa. Kokoamme yhteen tähän mennessä tehtyä COVID-19-tutkimusta asunnottomuutta kokevien aikuisten ja heidän parissaan työtä tekevien todellisuudesta ja näin luomme (vertailu)pohjaa tuleville tutkimuksille ja asunnottomuustyön käytäntöjen kehittämispyrkimyksille. Lähtökohtamme on, että koronapandemian kaltaisia poikkeuksellisia olosuhteita valtiot, alueet, asunnottomuutta kokevat aikuiset ja heidän parissaan työtä tekevät voivat kohdata tulevaisuudessakin. Tällöin eri maissa ja konteksteissa saatu oppi koronapandemiaolosuhteissa toimimisesta on tärkeää pääomaa eri toimijoille.

Kirjallisuuskatsauksemme tavoite on laajentaa ymmärrystä siitä, miten tutkimusten valossa koronapandemia koetaan, miten sen tuottamiin uhkiin reagoidaan ja mitkä ovat sen seuraamukset globaalissa mittakaavassa. Myös tulevan poikkeusolosuhteiden ja kriisien tutkimuksen kannalta on tärkeää tietää, miten tutkijat ovat COVID-19-pandemiaa tähän mennessä tutkineet. Näin tulee näkyviin myös tutkimuksellisia aukkoja. Päädyimme siihen, että on mielekästä esittää aineistolle perinteisiä mitä- ja miten-kysymyksiä, jotka tarkentuivat alla oleviksi tutkimuskysymyksiksi:

1. *Millaisista näkökulmista asunnottomuutta kokevien aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehdystä työstä on tehty COVID-19-tutkimusta?* (Mitä tutkitaan?)
2. *Millaisten tutkimusasetelmien varassa asunnottomuutta kokevien aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehtävästä työstä on tuotettu tietoa COVID-19-tutkimuksissa?* (Miten tutkitaan?)

3. *Mitkä ovat kyseisten COVID-19-tutkimusten päätulokset ja havainnot?* (Mitkä ovat tutkimustulokset?)

Ensimmäinen tutkimuskysymyksen osalta tarkoituksemme on tehdä näkyväksi se, mitä on katsottu tärkeäksi ja mahdolliseksi tutkia kyseiseltä aihealueelta (sekä ehditty julkaisemaan) koronapandemian ensimmäisen puolentoista vuoden aikana. Toinen tutkimuskysymys suuntaa meitä tarkastelemaan kirjallisuuskatsaukseen valikoituneiden artikkelien tutkimusasetelmia. Tällöin erittelemme tuotettuja aineistoja ja niiden analyysissa käytettyjä analyysimenetelmiä. Kolmas tutkimuskysymys ohjaa meitä muodostamaan kokoavan kuvan tämänhetkisten tutkimusten päätuloksista. Tällöin on mahdollista sanoa jotakin siitä, millaisena koronapandemia näyttäytyy, kun tarkastelemme sitä asunnottomuustyön näkökulmasta.

Aineiston muotoutuminen ja temaattinen luokitteleminen

Aineiston sisäänotto- ja ulossulkukriteerit muodostuivat pitkin matkaa, useamman aineistohakukierroksen tuloksena. Luku perustuu vuonna 2020–2021 julkaistuihin englannin- ja suomenkielisiin COVID-19-tutkimuksen vertaisarvioituihin julkaisuihin. Aluksi lähdimme liikkeelle hakien laajasti tutkimuksia koskien asunnottomuutta pandemiaolosuhteissa. Totesimme kuitenkin syyskuussa 2021 tehdyssä uusintahaussa, että asunnottomuusaiheisten COVID-19-tutkimusten määrä on kasvanut keväästä 2020 niin räjähdysmäisesti, ettei sitä enää pysty hallitusti kuvaamaan yhtenä tutkimusalueena yhdessä kirjallisuuskatsauksessa käytössä olevilla resursseillamme. Päädyimme marraskuun 2021 alussa rajaamaan katsauksen asunnottomuutta kokevia aikuisia ja heidän parissaan tehtävää työtä yhtäaikaisesti tarkasteleviin tutkimuksiin. Alla kuvaamme tätä kolmivaiheista aineiston tuottamisprosessia tarkemmin.

Ensimmäisen alustavan julkaisuhaun toteutimme maaliskuussa 2021 hakutermeillä ”COVID-19” ja ”homelessness” tai ”asunnottomuus”. Muina kriteereinä olivat aikarajaus vuosille 2020–2021 ja vertaisarviointi. Mikäli ”homelessness” oli listattu vain yhtenä esimerkkinä koronapandemian ennakoimattomista seurauksista tai asia oli mainittu paneutumatta siihen sen enempää, jätimme julkaisun aineiston ulko-

puolelle. Eri tietokannoista löytyi samoja julkaisuja ja alla oleviin lukumääriin laskimme vain sellaiset julkaisut, joita emme olleet aiemmista hauista vielä poimineet aineistoon. Haku Andorissa tuotti 42, Google Scholarissa 14, EBSCOhostissa 25, ProQuestissa (Social Science Premiun Collection) 0, Finnassa 0 ja Sociology Source Ultimatessa 4 julkaisua, jotka täyttivät sen hetkiset valintakriteerit. Näistä tietokannoista poimimme tarkempaan tarkasteluun yhteensä 86 julkaisua. *Toisen* julkaisuhaun teimme syyskuussa 2021, jolloin totesimme asunnottomuusaiheisten COVID-tutkimusten määrän moninkertaistuneen. Tällöin jouduimme tilanteeseen, jossa meidän oli lisättävä rajauksia tiedonhakuumme, jotta hakutulokset oli mahdollista käydä systemaattisesti läpi tämän artikkelin puitteissa.

Rajataksemme hakutuloksia tarkensimme hakulauseketta marraskuussa 2021 *kolmanteen* julkaisuhakuun seuraavasti hieman tietokannoista riippuen: (coronavirus* OR COVID*) AND (homeless* OR unhoused OR unsheltered OR roofless* OR houseless* OR ”sleeping on the street*” OR ”living on the street*” OR ”sleeping rough” OR ”living rough” OR ”addiction treatment*”) AND (”social work*” OR ”social care”) Hakulausekkeen rajaamisessa ja sopivien tietokantojen valinnassa saimme apua yliopiston kirjaston informaatikolta. Rajasimme hakutietokantojamme yliopiston kirjaston sivuilla sosiaalityön kannalta relevanteiksi määriteltyihin tietokantoihin.

Täten meille valikoitui lopulliseen hakuun seuraavat sosiaalityön kannalta relevantit tietokannat: Social Services Abstract (ProQuest), Applied social science index and abstracts (ProQuest) (79 hakutulosta, joissa mukana kaikki Social Services Abstractin hakutulokset), Sociology Source Ultimate (20 hakutulosta) ja Scopus (42 hakutulosta). Tiedonhaussa ongelmaksi muodostui Andor, joka tuotti yllä olevalla englanninkielisellä hakulausekkeella 1281 hakutulosta. Meillä ei ollut vaadittavia aikaresursseja Andorin tulosten systemaattiseen läpikäymiseen, joten rajasimme sen aineiston muodostamisen ulkopuolelle. Sitä kautta löytyi kuitenkin kirjallisuutta, jota hyödynsimme luvun taustoituksessa ja johtopäätöksissä. Suomenkielisiä julkaisuja etsimme seuraavasti Finnasta ja Andorista seuraavalla hakulausekkeella: (COVID OR korona) AND (asunnottomuus OR katuasunnottomuus OR hätämajoituspalvelut OR väliaikaisasuminen OR tilapäisasuminen) AND (sosiaalityö

OR ”sosiaalinen työ”) Tämä ei kuitenkaan tuottanut aihealueeseen sopivia tuloksia. Ylläkuvattu kolmas haku tuotti rajauksineen 141 hakutulosta, joita lähdimme käymään läpi lukemalla julkaisujen otsikoita ja abstrakteja. Tarkempaa valintaa ja ensimmäistä karsintakierrosta varten muodostimme tietyt sisäänotto- ja poissulkukriteerit: Vertaisarvioidun COVID-19-tutkimuksen tuli kohdistua a) asunnottomuutta kokeviin (tai kokeneisiin) aikuisiin ihmisiin ja/tai b) heidän parissaan tehtävään asunnottomuustyöhön. Poissulkukriteereitä olivat lasten, nuorten tai ikäihmisten asunnottomuuskokemuksiin kohdistuvat tarkastelut, politiikkatason tekstit, kirjat ja kokonaiset kokoomateokset sekä koronaviruksen leviämistä ja sairastavuutta väestö(ryhmä)tasolla tutkivat julkaisut.

Taulukko1. Kirjallisuuskatsauksen lopulliset artikkelien sisäänotto- ja poissulkukriteerit.

Sisäänottokriteerit	**Poissulkukriteerit**
Vertaisarvioitu COVID-19-(tutkimus)artikkeli, aihepiirinä asunnottomuus ja asunnottomuustyö	Kohderyhmä: asunnottomat lapset, nuoret ja ikäihmiset
Kohderyhmä: asunnottomuutta kokeneet tai kokevat aikuiset	Politiikka-tason tarkastelut ja käsiteteoreettiset tarkastelut
Tarkastelunäkökulma: asunnottomuutta kokeneiden parissa tehtävä asunnottomuustyö ja tätä koskevat palvelut	Korona-viruksen leviämistä ja koronavirustaudin sairastavuutta väestö(ryhmä)tasolla tarkastelevat julkaisut

Etenimme niin, että molemmat meistä kävi itsenäisesti 141 hakutulosta läpi ja valitsi artikkelit aineistoon sisäänotto- ja poissulkukriteerien avulla. Näin pyrimme varmistamaan tehtyjen valintojen yhdenmukaisuutta suhteessa kriteereihin. Molemmat päätyivät tahoillaan ottamaan aineistoon 17 julkaisua, jotka molemmat meistä luki tarkasti läpi. Huolellisen ja kriittisen lukemisen perusteella poistimme aineistosta vielä yhden käsiteteoreettisen, humanistista sosiaalityötä käsittelevän julkaisun (Chigangaidze 2021). Siten lopullinen aineisto muodostuu 16 julkaisusta.

Edellisessä osiossa kuvaamamme tutkimuskysymykset olivat merkittävässä roolissa, kun temaattisesti luimme tutkimusaineistoa ja paikan-

simme tämän katsauksen kannalta relevanttia tietoainesta. Seuraavan tulososan otsikot nimesimme tutkimuskysymyksiä mukaillen. Kussakin niissä tulkitsemme artikkeliaineistoa aina yhden tutkimuskysymyksen ohjaamana.

Koettu asunnottomuus ja asunnottomuustyö COVID-19-tutkimuksissa

Katsauksemme tutkimukset edustavat seuraavia maita (suluissa tutkimusten lukumäärä katsauksessamme, jos kyseisestä maasta on useampi julkaisu): Skotlanti (2), Portugali, Intia, Brasilia, Yhdysvallat (2), Italia, Puola, Kanada (4), Espanja, Iran ja Grönlanti. Esimerkiksi Suomesta tai Ruotsista emme löytäneet yhtään sisäänottokriteerit täyttävää artikkelia. Alla olevassa Taulukossa 2 kokoamme katsauksemme artikkelit sekä tiedot kussakin artikkelissa toteutetusta tutkimusasetelmasta ja esitetyistä päähavainnoista. Kaikki katsauksen artikkelit ottavat lähtökohdaksi tai todentavat sitä, kuinka asunnottomuutta kokevat aikuiset ovat erityisen haavoittuva väestöryhmä (esim. Bhattacharya ym. 2021).

COVID-19-tutkimuksessa valitut näkökulmat

Tässä osiossa luemme artikkeleita yhteen ensimmäisen tutkimuskysymyksen valossa: millaisista näkökulmista asunnottomuutta kokevien aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehdystä työstä on tehty COVID-19-tutkimusta?

Kirjallisuuskatsaukseen valitsemamme artikkelit jaamme tarkastelunäkökulman osalta kolmeen ryhmään, joita avaamme tässä osiossa lyhyesti. Isoin osa artikkeleista (7) käsittelee eri maissa ja kaupungeissa pandemiaolosuhteissa toteutettuja muutoksia asunnottomuustyössä sekä työssä kohdattuja vaikeuksia. Toinen ryhmä artikkeleita (5) tarkastelee asunnottomuutta kokeneiden aikuisten muuttuneita palvelutarpeita ja heidän yhteiskunnallista (entistä haavoittuvampaa) asemaansa. Kolmannen ryhmän muodostavat artikkelit (3), jotka tarkastelevat koronapandemiaa ja siihen liittyviä muutoksia ja toimenpiteitä etulinjassa työskentelevien (sosiaali)työntekijöiden näkökulmasta. Artikkelien näkökulmat

Taulukko 2. Kirjallisuuskatsauksen artikkelien päätekijät, kohdemaat, tutkimusasetelmat ja päähavainnot.

Artikkelin päätekijä, nimi, kohdemaa ja tyyli	**Tutkimusasetelma**	**Päähavainnot**
Aitken, Ewan (2021) Covid-19: Opportunity to improve crisis responses to homelessness? Skotlanti. Artikkeli nimetty arvioinniksi (review).	Työntekijöiden valitseman neljän sellaisen asiakkaan tapauskuvaukset, joiden saamat palvelu ja tuki olisivat olleet erilaisia (huonompia) ilman pandemiaa sekä kahden pandemian aikana tuotetun uuden palvelun johtotason haastattelut. Näitä kuutta (6) tapausta tarkastellaan suhteessa Skotlannin asunnottomuuspolitiikan viiteen (5) periaatteeseen ja pandemiaolosuhteisiin.	COVID-19 kannustaa palvelujärjestelmää kehittämään uusia tuki- ja työmuotoja Edinburghin asunnottomuutta kokeville aikuisille ja luomaan uusia yhteistyön kulttuureita kiireellisten, akuuttien ongelmien ratkaisemiseksi asiakaslähtöisesti ja monialaisesti. Pandemiaolosuhteissa tunnistetaan ja oikeutetaan aiempaa paremmin yhteiskunnassa laiminlyötyjen ryhmien, kuten asunnottomuutta kokevien aikuisten tarpeet ja toiveet. Tämän kulttuurisen muutoksen ylläpitäminen koronapandemian jälkeen on tärkeää.
Arnfjord, Steven (2021) Greenland's emerging social conscience – Voluntary food delivery to people experiencing homelessness in Nuuk. Grönlanti. Artikkelin tyyli vastaa esseetä.	Kuvaa Grönlannin kolmannen sektorin järjestön (NoINI) vapaaehtoistoiminnan tekemää avustustoimintaa asunnottomuutta kokevien aikuisten ja matalan kynnyksen palveluiden kävijöiden keskuudessa. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Yhteiskunnan sulkutilan (18.3–15.4.2020) aikana Nuukissa suljetaan kaikki julkisen ja kolmannen sektorin palvelukeskukset. Tämä tarkoittaa asunnottomuutta kokeville aikuisille elintärkeiden toimintojen keskeytymistä: ruoka-avun, peseytymismahdollisuuksien ja sosiaalisen eristäytymisen mahdollisuuksien sulkua. Vapaaehtoisten apu ja sosiaalinen vastuuntunto paikkaavat kyseisenä ajankohtana yhteiskunnan vakavaa palveluaukkoa erityisesti ruoan jakelun osalta. Pandemia tekee näkyväksi julkisen järjestelmän huonon varautumisen, heikkouden, “jähmeyden” ja saavuttamattomuuden sekä kolmannen (vapaaehtois)sektorin ketteryyden ja sosiaalisen vastuunoton. Lisäksi tunnistetaan vaikeus synnyttää dialogia vapaaehtoisten toimijoiden ja julkisen palvelujärjestelmän välille.
Bhattacharya, Prama ym. (2021) Social injustice in the neoliberal pandemic era for homeless persons with mental illness: A qualitative inquiry from India. Intia. Artikkelin tyyli vastaa alkuperäistutkimusta.	Etnografinen ja narratiivinen haastattelututkimus asunnottomuutta kokeville aikuisille (N=7) ja työntekijöille (N=7). Tavoite ymmärtää asunnottomuutta kokevien aikuisten pandemiakokemuksia rakenteellisen epätasa-arvoisuuden näkökulmasta sekä palvelutarjoajien roolia. Aineiston analyysitapa: konstruktionistinen grounded theory ja koodaaminen.	Tutkimus tuo esiin mielenterveyden vaikeuksia pandemian aikana kokevat ihmiset rakenteellisen väkivallan uhreina korostaen heidän marginaalista asemaansa yhteiskunnassa. Lisäksi tuodaan esiin se, että tutkittavat elävät entistä ”lähempänä reunaa” yhteiskunnan sulkutilojen vuoksi ja että heillä ei välttämättä ole tietoa pandemian vakavuudesta eikä mahdollisuutta toteuttaa suojautumiskeinoja.
Brody, Jennifer K. ym. (2021) Enhanced telehealth case management plus	Interventiotutkimus (N=270 HIV sairastavaa asunnottomuutta kokevaa aikuista) ensimmäisen	Kyseessä uudenlainen etätyöskentelyn tapa (intensiivinen puhelinyhteys ja puhelimien hankkiminen heille, joille ei siihen ollut mahdollisuutta). Työtapa mahdollisti

emergency financial assistance for homeless-experienced people living with HIV during the COVID-19 pandemic. Yhdysvallat. Artikkeli nimetty huomioita kentältä (notes from the field).	pandemia-aallon aikana Bostonissa. Tutkimus tarkastelee pandemian aikana toteutettua puhelinvälitteistä terveydenhuollon potilastyön mallia, jossa yhdistyvät intensiivinen yhteydenpito asiakkaisiin ja heidän taloudellinen tukemisensa. Kehitetyn intervention tavoitteena on ylläpitää terveydenhuollon saavutettavuutta pandemiaa edeltävällä tasolla ja vähentää COVID-19-tartunnan riskejä. Potilasrekisteritietojen retrospektiivinen tarkastelu.	asiakkaiden neuvonnan, ohjauksen, tilanteen arvioinnin, seurannan sekä materiaalisiin tarpeisiin vastaamisen akuutin tilanteen edellyttämällä tavalla. Interventio näyttäytyy toimivana toimintatapana myös tulevaisuuden kriisejä kohdatessa, joskin kyseisen tutkimuksen osalta intervention edellyttämä lisärahoitus päättyi pandemian alun ajanjaksoon.
Deilamizade, Abbas & Moghanibashi-Mansourieh, Amir (2020) Challenges of providing COVID-19 prevention services to homeless people who use drugs in Iran. Artikkeli nimetty näkökulmaksi.	Artikkelissa kuvataan ongelmia ja puutteita, joita työntekijät kohtaavat koronan vastaisessa työssä asunnottomuutta kokevien ja huumeita käyttävien aikuisten keskuudessa. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Asunnottomuutta kokevat ja päihteitä käyttävät aikuiset eivät näy Iranin COVID-19-tilastoissa. Heidän sairastumisensa ja kuolemansa eivät päädy tilastoihin. Huumeiden saatavuuden ongelmat ovat saattaneet lisätä yliannostuksia huumausaineiden “varmuusvarastoinnin” vuoksi. Koottu tieto vahvistaa kolmannen sektorin toimijoiden ja kokemustoimijoiden avainroolia haittoja vähentävässä työssä, jossa pulaa on liki kaikesta. Tärkeällä sijalla on laaja yhteisöpohjaisten matalan kynnyksen toimipaikkojen verkosto.
Fuertes, Ricardo ym. (2021) Lisbon’s COVID19-response: Harm reduction interventions for people who use alcohol and other drugs in emergency shelters. Portugali. Artikkeli nimetty kommentaariksi.	Tavoitteena on kuvata kaupungin neljän maaliskuussa 2020 perustetun, ei-tartunnan saaneille suunnatun tilapäismajoitusyksikön tarjoamia haittoja vähentäviä palveluita. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Vakiintuneiden haittoja vähentävien palveluiden tarjoaminen tilapäismajoituksen yhteydessä (esim. liikkuvat käyttöhuoneet, päivittäinen testaus, naapurustotyö) mahdollistavat ensimmäistä kertaa uusien asiakasryhmien kiinnittymisen kyseiseen paikkaan ja palveluun. Toiminta avasi yhteiskunnallisen keskustelun palvelun tarjoamisesta vastaavalla tavalla myös pandemian jälkeen.
Goodsmith, Nichole ym. (2021) Addressing the urgent housing needs of vulnerable women in the era of COVID-19: The Los Angeles County experience. Yhdysvallat. Artikkeli nimetty kolumniksi.	Näkökulma keskittyy usein limittäin menevän kahden asunnottomuutta kokevien aikuisten alaryhmän, raskaana olevien ja perheväkivaltaa kokevien naisten, erityistarpeisiin pandemian aikana. Tekstissä kuvataan Los Angelesin nopeita ja monitoimijaiseen yhteistyöhön perustuvia toimia naisten tilanteiden ratkaisemiseksi pandemiaolosuhteissa. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Pandemian aikana Los Angeles tuottaa lisää tilapäismajoitusta ja ottaa käyttöönsä 15 000 hotellihuonetta sekä lisää liikkuvia terveyspalveluja riskiryhmässä olevien asunnottomuutta kokevien aikuisten siirtämiseksi pois kadulta ja avun turvaamiseksi. Pandemia on osoittanut, että asuntojen järjestäminen ja palveluiden parantaminen onnistuvat lisäämällä eri toimijoiden resursseja ja keskinäistä yhteistyötä.

Karabanow, Jeff (2021) A reflection on living through COVID-19 as a social work professor. Kanada. Artikkelin tyyli vastaa kolumnia.	Kuvaus sosiaalityöntekijän ja sosiaalityön professorin näkökulmasta siitä, kuinka tilapäismajoituksen arki ja käytännöt muuttuivat pandemian alkuvaiheessa ja kuinka ensimmäistä kertaa koskaan järjestettiin asunnottomuutta kokeville ihmisille hotelliasumista ja asuntoja nopealla aikataululla. Esille tulee myös, kuinka pandemia tuotti uudenlaisia yhteistyöfoorumeita paikallishallinnon ja kolmannen sektorin toimijoille. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Kiteyttää sen, kuinka pandemia tekee näkyväksi ihmisten erilaiset kokemukset pandemiasta ja yhteiskunnallisen eriarvoisuuden: kansallisuus, rotu, kulttuuri, toimintakyky, sukupuoli, henkilökohtainen kokemus turvallisuudesta, terveys, ikä ja maantiede vaikuttavat eroihin pandemiassa selviytymisessä. Teemat, joita pandemia nostaa päivänvaloon, ovat monin tavoin sosiaalisen oikeudenmukaisuustyön ja sorron vastaisen työn ydintä. Teksti tuo esiin paitsi asiakkaiden vaikean aseman myös sosiaalityöntekijän reflektion omasta, perheensä ja läheistensä terveysuhasta, mielenterveydestä ja selviytymisestä sekä pandemian aikana että etenkin sen jälkeen.
Kerman, N. ym. (2021) Paid sick leave benefits among essential frontline workers serving people experiencing homelessness in Canada during the COVID-19 pandemic. Kanada. Artikkeli nimetty alkuperäistutkimukseksi.	Tavoitteena kuvata palkallisen sairaslomaoikeuden kattavuutta, koska sillä on merkitystä riskille, että työntekijät ovat töissä koronaa sairastaessaan (keskimäärin 40 %:lla työntekijöistä ei ole oikeutta palkalliseen sairaslomaan). Poikittaistutkimus online-kyselynä (N=572) asumissosiaalisen työn etulinjan työntekijöille pandemian toisen aallon aikana. Regressioanalyysi.	Isoimmalla osalla vastaajista oli jossain määrin palkallinen sairausloma työsuhdeoikeutena. Kuitenkin tutkimuksessa tulee esiin merkittävä osajoukko nuorempia ja osa-aikaista työtä tekeviä, joilta puuttuu kyseinen työsuhdeoikeus. Sairauslomien pitämisellä/pitämättömyydellä katsotaan olevan iso merkitys työntekijöiden itsensä lisäksi heidän työnsä kohderyhmän, asunnottomuutta kokevien aikuisten tartuntariskiin. Työntekijät joutuvat vaikeaan tilanteeseen arvioidessaan taudin levittämisriskiä suhteessa menetettyyn ansiotuloon.
Leonardi, Daniela & Stefani, Silvia (2021) The pandemic and homeless people in the Turin area: The level of housing adequacy shapes experiences and well-being. Italia. Artikkelin tyyli vastaa alkuperäistutkimusta.	Tapaustutkimus paikallisista asumispalveluista (tilapäismajoitus ja Asunto ensin -projektit). Tavoitteena tutkia asumistavan merkitystä koronapandemiakokemuksissa hyödyntäen ontologisen turvallisuuden viitekehystä. Temaattinen laadullinen analyysi.	Pandemia osoittaa tilapäismajoituksen olevan vaarallinen paikka tautien leviämisen näkökulmasta. Niissä on myös vaikeaa tuottaa asukkaalle ontologisen turvallisuuden tunnetta. Kuitenkin rajoitus- ja suojautumistoimet vahvistavat asukkaiden hyvinvointia ja hetkellistä asumisturvallisuutta. Asunto ensin -projekteissa asukkaat kohtaavat pandemian liki samoista lähtökohdista kuin muut kansalaiset. Suojautuminen, toimijuuden ja turvallisuuden tunteen saavuttaminen on helpompaa, mutta yksinäisyys ja taloudelliset huolet lisääntyvät. Pandemian aika on tuonut esiin sen, miten tärkeää on ratkaista asunnottomuutta pitkäaikaisesti perustuen pysyvien asuntojen, kotien tarjoamiseen.
Nunes, N. R. A. ym. (2021) Health and social care inequalities: The impact of covid-19 on people experiencing homelessness in Brazil. Brasilia.	Osallistava, puolistrukturoitu haastattelukyselytutkimus (N=304) asunnottomuutta kokeville aikuisille. Tavoitteena selvittää asunnottomuutta kokevien aikuisten sosiodemografista asemaa, selvitymisstrategioita,	(Katu)asunnottomien määrä on pandemian aikana kasvanut, jo olemassa oleva eriarvoisuus on syventynyt, pandemian vaikutukset ovat voimakkaimpia haavoittavassa asemassa olevien väestöryhmien keskuudessa ja ravitsemusturvallisuus on vaarantunut. Vain

Artikkeli tyyli vastaa alkuperäistutkimusta.	terveyttä, sosiaalisen tuen ja palveluiden saavutettavuutta koronapandemian aikana.	pieni osa asunnottomuutta kokevista aikuisista on minimietuuksien piirissä.
Parkes, Tessa ym. (2021b) "You know, we can change the services to suit the circumstances of what is happening in the world": A rapid case study of the COVID-19 response across city centre homelessness and health services in Edinburgh, Scotland. Skotlanti. Artikkelin tyyli vastaa alkuperäistutkimusta.	Nopea tapaus- ja haastattelututkimus (asunnottomuutta kokevat aikuiset N=10 + työntekijät N=10). Tavoitteena selvittää pandemian vaikutuksia asunnottomuutta kokevien aikuisten tilanteeseen ja heidän käyttämiinsä palveluihin. Kehysanalyysi.	COVID-19 vaikeuttaa entisestään asunnottomuutta kokevien aikuisten ja päihteitä käyttävien arkea: sosiaalinen eristäytyminen ja katkokset palveluiden saatavuudessa tunnistetaan tutkimuksessa uusiksi riskitekijöiksi suhteessa koettuun mielenterveyteen ja päihteidenkäyttöön. Toisaalta pandemia on myös mahdollisuus uudenlaisten työmuotojen, yhteistyön ja kommunikaation kehittymiselle.
Redondo-Sama, Gisela ym. (2020) Social work during the covid-19 crisis: Responding to urgent social needs. Espanja. Artikkeli nimetty alkuperäistutkimukseksi.	Tapaustutkimus sosiaalityöntekijöiden välittömistä toimista ja heidän kokemuksistaan haavoittavassa asemassa olevien väestöryhmien parissa Barcelonassa koronapandemian ensimmäisten 15 päivän aikana. Haastattelututkimus (N=23 etulinjan sosiaalityöntekijää). Analyysi perustuu etukäteen määriteltyihin luokkiin: pandemian vaikutus asiakkaisiin, sosiaalityön tavat vastata ja toimia, toimenpiteiden kyky vastata asiakkaiden välittömiin sosiaalisiin tarpeisiin.	Tutkimus osoittaa kuinka pandemian alussa luotettavan tiedon, ohjeistuksen ja suojavarusteiden puute on merkittävä toimintaa haittaava tekijä, kun taas yhteishenki, tekniset laitteet ja yhteistyö mahdollistavat toimimisen vaikeassa tilanteessa. Näkyväksi tulee sosiaalityöntekijöiden keskeinen rooli psykososiaalista ja käytännön tukea tarjoavien työskentelytapojen kehittämisessä, toteuttamisessa ja sosiaalipalvelujen kestävyyden turvaamisessa pitkällä aikavälillä.
Schwan ym. (2020) Girls, homelessness, and COVID-19: The urgent need for research and action. Kanada. Kirjallisuuskatsaus.	Tavoitteena tyttöjen ja naisten eriarvoisen aseman tarkastelu COVID-19 aikana: naiserityisyyden huomioiminen asunnottomuuteen johtavilla poluilla. Kirjallisuuskatsaus, jossa hyödynnetään myös olemassa olevaa tilastotietoa.	Tyttöjen ja naisten asunnottomuuden lisääntyminen COVID-19 aikana osana laajaa ja syvenevää sosioekonomista syrjäytymistä. Ilmiön taustalla katsotaan olevan kolme rakenteellista tekijää: naiserityinen köyhyys, hoivavastuun eriarvoinen jakautuminen sukupuolten välillä ja sukupuolittunut väkivalta.
Wasilewska-Ostrowska, K.M. (2020) Social work with a person in the crisis of homelessness in the context of the COVID-19 pandemic in Poland: Problems and challenges. Puola.	Teksti käsittelee asunnottomuutta kokeneiden aikuisten tarpeita, toteutettuja koronatoimia ja näissä kohdattuja vaikeuksia pandemiaolosuhteissa. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa, puheenvuoroteksti.	Julkisten paikkojen ja asunnottomuutta kokeville aikuisille suunnattujen palveluiden sulkeminen sekä siirtyminen etäkommunikaatioon vaikeuttaa tilannetta entisestään. Tilapäismajoitus on taudin kannalta riski. Monet asiakkaat kokevat kadulla olemisen turvallisemmaksi vaihtoehdoksi, vaikka ovatkin silloin tiedotuksen ja suojautumisvälineiden ulottumattomissa sekä pandemiaolosuhteissa

Artikkeli on “ääniä käytännöstä” (voices from practice).		nukkumispaikkoja ja ruokaa on vaikeampaa löytää. Sosiaalityöntekijöiden tärkein tehtävä on mobilisoida ja koordinoida liikkuvia ja jalkautuvia tukimuotoja kadulla oleville.
Wu, Haorui & Karabanow, Jeff (2020) COVID-19 and beyond: Social work interventions for supporting homeless populations. Kanada. Artikkeli on “ääniä käytännöstä” (voices from practice).	Artikkeli käsittelee sosiaalityöntekijöiden toimintaa koronapandemian etulinjassa. Toimenpiteet jakautuvat hätätilatoimiksi (emercency responses) ja pitkän ajan toipumistoimiksi (recovery interventios). Teksti kiinnittyy katastrofisosiaalityöhön. Ei empiiristä tutkimusasetelmaa.	Sosiaalityöntekijät ovat mukana muuttamassa uusia tiloja, kuten koulun liikuntasaleja, hätämajoituspaikoiksi sekä ohjaamassa asunnottomuutta kokevia aikuisia hotellimajoitukseen. Toipumistoimissa keskeistä on parantaa asumisturvallisuutta ja asuntojen saamista pandemian jälkeenkin, kuten myös ehkäistä haavoittavia tekijöitä (esimerkiksi köyhyys ja eriarvoisuus). Näin vahvistetaan yhteiskuntien ja yksilöiden tulevaisuuden kriisinkestävyyttä.

menevät osittain päällekkäin, jolloin päätöksen siitä, mihin ryhmään kukin artikkeli kuuluu, teimme artikkelin päätehtävän ja -juonen mukaan. Yllä kuvatun ryhmittelyn ulkopuolelle jäi artikkeli “Paid sick leave benefits among essential frontline workers serving people experiencing homelessness in Canada during the COVID-19 pandemic” (Kerman ym. 2021), joka tarkastelee Kanadan kontekstissa sairaslomaoikeuden kattavuutta asunnottomuustyötä tekevien keskuudessa tilanteessa, jossa kansallisesti keskimäärin 40 % työntekijöistä ei ole palkallisen sairauslomaoikeuden piirissä.

Ensimmäisen ryhmän artikkeleista valtaosa käsittelee eri kaupungeissa toteutettuja koronapandemian hillitsemiseen suunnattuja toimenpiteitä katuasunnottomuuden, tilapäismajoituksen ja päiväkeskustoiminnan kontekstissa. Tämä kertoo yhtäältä siitä, että monissa maissa asunnottomuus todentuu merkittävissä määrin katuasunnottomuutena, ja maat vastaavat siihen ensisijaisesti erilaisilla tilapäismajoituksen ratkaisuilla. Toisaalta kyse on nähdäksemme siitä, että koronapandemia aiheuttaa suurempaa terveysuhkaa yhteistiloihin ja -majoitukseen perustuvissa ratkaisuissa kuin omaan huoneeseen tai asuntoon perustuvissa asumispalveluissa, jolloin COVID-19-tutkimuksessa mielenkiinto kohdistuu enemmän tilapäismajoitukseen ja yhteisöllisyyteen perustuviin palveluihin.

Ewan Aitken (2021) erittelee Edingburgin asunnottomuustyössä toteutettuja kriisitoimia ja -työskentelytapoja, kuten nopeutettua asunnon saamista ja poikkihallinnollista yhteistyötä, jotka edustaisivat myös koronapandemian jälkeisessä ajassa tehokasta asunnottomuustyötä. Steven Arnfjord (2021) tekee näkyväksi, kuinka yhteiskunnan sulku-

tilan aikana Nuukissa ihmisiä tulee mukaan asunnottomuustyötä tekevän järjestön toimintaan jakamaan asunnottomuutta kokeville ihmisille ruokaa. Jennifer K. Brody ja kanssakirjoittajat (2021) arvioivat Bostonissa pandemian aikana erillisrahoitettua asunnottomuutta ja HIV-sairautta kokeville aikuisille suunnattua puhelinvälitteistä, terveydenhuollon potilastyön interventiota, jossa yhdistyy intensiivinen yhteydenpito asiakkaaseen puhelimella ja hänen taloudellinen tukemisensa. Ricardo Fuertes kirjoittajakollegoineen (2021) kuvaa Lissabonin kaupungin maaliskuussa 2020 perustaman neljän, ei-tartunnan saaneille ihmisille tarkoitetun tilapäismajoitusyksikön haittoja vähentäviä palveluita. Abbas Deilamizade ja Amir Moghanibashi-Mansourieh (2020) jäsentävät ongelmia, joita työntekijät kohtaavat Iranissa koronan vastaisessa työssä asunnottomuutta kokevien ja huumeita käyttävien ihmisten keskuudessa. Daniela Leonardi ja Silvia Stefani (2021) analysoivat asumismuodon (tilapäisasuminen vs. tuettu asuminen omassa asunnossa) vaikutuksia koettuun koronapandemiaan ontologisen turvallisuuden ja toimijuuden näkökulmasta. Tessa Parker kanssakirjoittajineen (2021b) dokumentoi, mitä vaikutuksia koronapandemialla on asunnottomuutta kokeville aikuisille Edingburgin keskustassa, ja kuinka palvelut vastaavat uuteen tilanteeseen.

Koronapandemia tekee näkyväksi sitä, kuinka ihmiset ovat koronan vaikutusten ja riskien osalta eriarvoisessa asemassa. Arvioimme, että tämä vahvistaa yhteiskunnallista ja tutkimuksellista keskustelua eriarvoisuudesta myös sosiaali- ja asunnottomuustyössä (Chigangaidze 2021). Toisen ryhmän artikkelien kirjoittajista Prama Bhattacharya ja kirjoittajakumppanit (2021) tekevät näkyväksi Intiassa asunnottomuutta kokevien aikuisten pandemiakokemuksia rakenteellisen epätasa-arvoisuuden näkökulmasta sekä palvelutarjoajien roolia pandemiakokemusten lieventäjinä. Nichole Goodsmith kumppaneineen (2021) keskittyy yhtäältä erittelemään raskaana olevien ja lähisuhdeväkivaltaa kokeneiden asunnottomuutta kokevien naisten erityistarpeita ja hyvinvoinnin esteitä sekä toisaalta sitä, kuinka Los Angeles, Yhdysvaltain asunnottomuuslukujen kärkikaupunki, näihin tarpeisiin vastaa ja kuinka sen tulisi vastata tulevaisuudessa.

N.R.A. Nunes kollegoineen (2021) selvittää Brasiliassa asunnottomuutta kokevien aikuisten sosiodemografista asemaa ja selviytymisstra-

tegioita sekä sosiaalisen tuen ja eri palveluiden saavutettavuutta koronapandemian aikana. Kaitlin Schwan kanssakirjoittajineen (2020) erittelee tekijöitä, joiden voidaan olettaa heikentävän asunnottomuutta kokevien naisten sosioekonomista asemaan entisestään (lisääntyvä työttömyys ja köyhyys, lisääntyvä vastuu lastenhoidosta ja lähisuhdeväkivallan riski). Katarzyna M. Wasilewska-Ostrowska (2020) kuvaa Puolassa asunnottomuutta kokeneiden aikuisten tilannetta sekä asunnottomuustyössä toteutettuja koronatoimia ja näissä kohdattua vaikeuksia.

Koronapandemia merkitsee asunnottomuustyötä tekeville ihmisille monia muutoksia, toimintatapojen räätälöintiä ja mukauttamista keskellä epävarmaa aikaa ja epätietoisuutta. Koronapandemia tuottaa kriisitilanteen asunnottomuustyötä tekevien arkeen, jolloin työntekijät joutuvat ratkaisemaan monia eettisesti ristiriitaisia tilanteita, kuten sulkeako tilapäismajoitusyksikkö, jolloin sisällä olevat ihmiset ovat paremmin suojassa koronavirustaudilta, mutta ulkopuolelle jäävien ihmisten elämä on entistä vaikeampaa ja riskialttiimpaa.

Kolmannen ryhmän kirjoittajista Jeff Karabanow (2021) kuvaa kanadalaisen sosiaalityöntekijän näkökulmasta sitä, kuinka tilapäismajoituksen arki muuttuu koronapandemian alkuvaiheessa, ja tuottaa huolta omasta, läheisten ja asiakkaiden (mielen)terveydestä ja kestävyydestä. Gisela Redondo-Sama ja kanssakirjoittajat (2020) jäsentävät sosiaalityöntekijöiden välittömiä toimia ja kokemuksia haavoittavassa asemassa olevien ihmisten parissa Barcelonassa koronapandemian ensimmäisten 15 päivän aikana. Haorui Wu ja Jeff Karabanow (2020) käsittelevät kanadalaisten sosiaalityöntekijöiden toimintaa koronapandemian etulinjassa jakaen toimenpiteet hätätilatoimiksi (*emercency responses*) ja pitkänajan toipumistoimiksi (*recovery interventios)*. Viimeksi mainittuun sisältyvät toimet eriarvoisuuden vähentämiseksi.

Covid-19-tutkimuksen tekemisen tavat

Tässä tulososuudessa vastaamme artikkelien pohjalta kysymykseen siitä, millaisten tutkimusasetelmien varassa asunnottomuutta kokeneiden aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehtävästä työstä on tuotettu tietoa COVID-19-tutkimuksissa. Vaikka käytimme artikkelihakujen yhtenä kriteerinä vertaisarviointia, niin hakutuloksiimme valikoitui

useampi artikkeli, jotka eivät perustu tieteellisessä tutkimuksessa käytettyyn tutkimusasetelmaan (Deilamizade & Moghanibashi-Mansourieh 2020; Wasilewska-Ostrowska 2020; Wu & Karabanow 2020; Arnfjord 2021; Fuertes ym. 2021; Goodsmith ym. 2021; Karabanow 2021). Siten jaamme artikkelit kolmeen luokkaan: ei-tutkimusasetelmaan perustuvat katsaus- ja puheenvuoroartikkelit (7), laadulliset tapaustutkimukset (5) ja määrälliset tutkimukset (3). Tämän luokittelun ulkopuolelle jää artikkeli ”Girls, homelessness, and COVID-19: The urgent need for research and action” (Schwan ym. 2020), joka on aikaisempaan tutkimukseen ja tilastotietoon perustuva katsausartikkeli.

Tulkitsemme ei-tutkimusasetelmaan perustuvien katsaus- ja puheenvuoroartikkelien suhteellisen suuren määrän olevan seurausta siitä, että tarve ja kiire tuottaa (vaikka vain kokemuksellisia silminnäkijähavaintoja) tietoa pandemiaolosuhteista ovat niin mittavat, että lehdet julkaisevat myös niin sanottuja ‘‘ääniä käytännöistä’’ -tyyppisiä tekstejä COVID-19-tutkimuksina.

Laadulliset tapaustutkimukset, joita kirjallisuuskatsaukseemme valikoitui viisi (5) koostuvat tutkimuksista, joissa aineistoina ovat haastattelut (Aitken 2021; Bhattacharya ym. 2021; Leonardi & Stefani 2021; Parkes ym. 2021b; Redondo-Sama ym. 2020). Kaikissa laadullisissa tapaustutkimuksissa ei nimetä aineiston analyysimenetelmää, mutta seuraavat menetelmät ovat käytössä: konstruktionistinen grounded theory yhdistettynä koodaamiseen (Bhattacharya ym. 2021), laadullinen temaattinen analyysi (Leonardi & Stefani 2021), kehysanalyysi (Parkes ym. 2021b) ja luokittelu (Redondo-Sama ym. 2020). Tutkijat pyrkivät käyttämillään aineiston keruu- ja analyysimenetelmillä tapaustutkimuksille tyypilliseen tapaan tuottamaan valituista tapauksista yksityiskohtaista tietoa. Artikkeleissa aineiston tuottamisessa käytetyt menetelmät ja käytännöt kuvautuvat tarkemmin kuin aineiston analyysitavat. Tähän mennessä julkaistuissa laadullisissa COVID-19-tutkimuksissa on käytössä tavanomaisimpia laadullisen tutkimuksen aineistoja (haastattelut) ja menetelmiä (teemoittelu ja luokittelu). Katsauksemme artikkeleissa tutkijat eivät juurikaan kiinnitä tutkimuksia tietoteoreettisiin tai käsiteteoreettisiin keskusteluihin tai hyödynnä näitä koronapandemian ymmärrettäväksi tekemisessä.

Määrällisiä tutkimuksia katsauksessamme on kolme (3), joista ensimmäinen on potilasrekisteritietojen retrospektiiviseen tarkasteluun perus-

tuva interventiotutkimus (Brody ym. 2021). Toinen artikkeli perustuu asunnottomuustyössä oleville työntekijöille lähetettyyn sähköiseen kyselyyn (N=579), josta tutkijat analysoivat sairaslomaoikeutta ennakoivia tekijöitä hyödyntämällä regressioanalyysia (Kerman ym. 2021). Kolmas artikkeli pohjautuu osallistavaan, asunnottomuutta kokeville aikuisille suunnattuun puolistrukturoituun haastattelukyselytutkimukseen (N=304). Julkaisussa ei tarkemmin avata aineiston analyysitapaa, mutta tutkija esittää tulokset määrällisiä jakaumia kuvaavina prosenttilukuina. (Nunes ym. 2021.)

COVID-19-tutkimuksen päähavainnot

Tässä osiossa luemme artikkeleita kolmannen tutkimuskysymyksen kehyksessä: Mitkä ovat kyseisten COVID-19-tutkimusten päätulokset ja havainnot? Kirjallisuuskatsauksemme artikkelit tuottavat monimuotoisia ja -äänisiä tutkimushavaintoa laajasti eri maanosista ja maista. Kaikissa artikkeleissa todentuu pyrkimys tunnistaa keinoja torjua ja lieventää koronapandemian kokonaisvaltaisia vaikutuksia – sekä kuvata näitä koronapandemian hallintaa koskevia käytäntöjä asunnottomuustyössä. Erityisen hyvin tämä tulee esille sosiaalista eriarvoisuutta ja asunnottomuutta Intiassa käsittelevässä haastattelututkimuksessa (Bhattacharya ym. 2021), Edinburgin asunnottomuustyön käytäntöjä arvioivassa ja kehittävässä artikkelissa (Aitken 2021) sekä sosiaalityöntekijöiden toteuttamia hätätilatoimia ja pitkän ajan toipumistoimia käsittelevässä artikkelissa Kanadasta (Wu & Karabanow 2020).

Useissa artikkeleissa on selvästi sanoitettu pyrkimys edistää asunnottomuutta kokevien aikuisten yhteiskunnallista asemaa sekä heille suunnattujen palvelujen määrää ja laatua koronapandemian aikana ja sen jälkeen. Asunnottomuutta kokeneet aikuiset ovat globaalista näkökulmasta katsottuna eriarvoisessa asemassa sen suhteen, miten paljon ja millaisia koronatoimia heidän keskuudessaan toteutetaan: osan kohdalla asumisturvallisuus on koronapandemian ajassa parantunut ja osan kohdalla se on entisestään heikentynyt. Esimerkiksi N.R.A Nunes kumppaineineen (2021) kuvaa Brasilian ja Katarzyna M. Wasilewska-Ostrowska (2020) Puolan (katu)asunnottomuuden määrän kasvua, ruokaturvallisuuden heikentymistä ja entisestään lisääntyneitä eriarvoisuuden koke-

muksia. Esimerkiksi Intiassa julkinen valta ei juuri panosta asunnottomuutta kokevien aikuisten suojeluun. Avustustyötä tekevät lähinnä vapaaehtoisjärjestöt ja niidenkin tarjoaman avun saatavuus ja saavutettavuus on heikkoa. Intiassa hyväksytään poliittisesti se, että koronavirus tappaa enemmän haavoittuvassa asemassa olevia ihmisiä. (Bhattacharya ym. 2021.) Myös Iranissa julkisen vallan tukitoimet ovat vähäisiä ja ne tavoittavat heikosti asunnottomuutta ja päihteiden käyttöä kokevia aikuisia ihmisiä. He eivät myöskään päädy COVID-19:n osalta sairastuvuus- tai kuolleisuustilastoihin, ja ovat siten pandemian näkymättömiä uhreja. (Deilamizade & Moghanibashi-Mansourieeh 2020.)

Monessa maassa asunnottomuutta kokeneiden aikuisten (etenkin kadulla ja tilapäismajoituksessa olevat) palveluihin kuitenkin resursoidaan merkittävästi lisää valtion ja alueiden rahaa terveysturvallisuuden nimissä. Tästä huolimatta COVID-19-altistuneiden tai -sairastuneiden karanteeni- ja eristysjärjestelyt tuottavat monia käytännön vaikeuksia. Tähän tarkoitukseen valmiita tai muunneltavia tiloja ei palvelujärjestelmässä ole tarjolla, vaan paikalliset toimijat joutuvat turvautumaan esimerkiksi suljettujen hotellien käyttöön karanteeni- ja eristystiloina (Wu & Karabanow 2020; Goodsmith ym. 2021). Kaikkinensa hyvä asumistaso ja yksilökohtaiset asumisratkaisut (oma asunto tai huone) määrittyvät koronapandemian ajassa keskeisiksi hyvinvointi- ja kansanterveystekijöiksi (esim. Schwan ym. 2020). Siten osa artikkeleista tuottaa tulokseksi sen, että asunnottomuustyön resurssit ja toimintamahdollisuudet parantuvat koronapandemian aikana. Yhtäkkiä resurssien lisääminen ja asunnottomuustyön vahvistaminen on poliittisesti mahdollista, vaikka asunnottomuutta kokevien aikuisten tarpeet ja niukat palvelumahdollisuudet ovat olleet tiedossa jo vuosikymmeniä ennen koronapandemiaa (Aitken 2021; Fuertes ym. 2021; Goodsmith ym. 2021; Leonardi & Stefani 2021; Parkes ym. 2021b).

Koronapandemia mahdollistaa tilapäismajoitusyksiköiden lisäämisen väljempien tilojen saamiseksi (Fuertes ym. 2021) tai ylimääräisen taloudellisen tuen ja tavallista intensiivisemmän puhelinvälitteisen terveysseurannan tarjoamisen (Brody ym. 2021). Koronapandemian aikaiset toimet edistävät myös esimerkiksi Skotlannissa Edinburgin asunnottomuusohjelman toimeenpanoa (Aitken 2021). Myös yhteismajoituksessa asumisen pysyvyys paranee heidän kohdallaan, jotka onnistuvat pääsemään yksiköihin sisälle ennen kuin yhteismajoitukset kieltävät asuk-

kaiden vaihtumisen taudin leviämisen pelossa. Monet tilapäismajoitusyksiköissä tehdyt tilalliset muutokset, joiden tarkoitus on mahdollistaa asukkaiden välinen sosiaalinen etäisyys, parantavat edes vähän asumisen yksityisyyttä. (Leonardi & Stefani 2021.) Tästä huolimatta artikkelit yksisuuntaisesti toteavat, että yhteismajoitukseen perustuvat asunnottomuustyön palvelut ovat monella tapaa turvattomia ja kestämättömiä yksilön autonomian ja kansanterveyden näkökulmasta (Wasilewska-Ostrowska 2020; Leonardi & Stefani 2021). Jotkut asunnottomuutta kokevista ihmisistä valitseekin mieluummin katuasunnottomuuden kuin tilapäismajoituksessa yöpymisen (esim. Wasilewska-Ostrowska 2020; Goodsmith ym. 2021). Myös Asunto ensin -periaatteeseen eli omaan asuntoon ja sinne tuotavaan tukeen perustuvien asumispalveluiden kapasiteetti lisääntyy esimerkiksi Lissabonissa (Fuertes ym. 2021).

Pandemiaolosuhteissa asunnottomuustyötä vaikeuttaa epätarkka tilannekuva sekä puutteellinen ja muuttuva tiedotus ja ohjaus. Epävarmuuden ja epätietoisuuden keskellä työntekijät joutuvat kuitenkin toimimaan nopeasti sekä tekemään ratkaisuja ja päätöksiä, joilla on kauaskantoisiakin ja toisinaan asunnottomuutta kokevien aikuisten tilanteita vaikeuttavia seurauksia. Sekä asunnottomuutta kokeneet aikuiset että heidän parissaan työskentelevät kokevat huolta, pelkoa ja ahdistusta. (Esim. Karabanow 2021.) Asunnottomuustyössä työntekijät kohtaavat eettistä stressiä, priorisoinnin vaikeutta ja työkuormaa. Kaikki tämä sekä koronatoimien suunnittelu ja koordinointi synnyttävät tarpeen kehittää monialaista ja poikkihallinnollista yhteistyötä (esim. Redondo-Sama ym. 2020; Wu & Karabanow 2020; Aitken 2021: Parkes ym. 2021b). Ewan Aitken (2021) korostaa yhteistyökulttuurien luomisen tärkeyttä, akuuttien ongelmien ratkaisemista ja priorisoinnin tekemistä asiakaslähtöisesti ja monialaisesti. Kiistämättä kolmannen sektorin järjestöt määrittyvät keskeisimmiksi käytännön toimijoiksi koronapandemian etulinjassa, ja järjestöillä on keskeinen rooli pandemian ajan asunnottomuustyössä liki kaikissa artikkeleissa.

Yhteiskuntamalli ja palvelujärjestelmä ovat merkittäviä tekijöitä siinä, miltä koronapandemia näyttäytyy eri toimijoiden näkökulmasta. Keskeistä on se, millaisia ovat koronapandemiaa edeltävän (ja sen jälkeisen) yhteiskunnan poliittinen ilmapiiri, yhteiskunnan kestävyyskyky, sosiaaliturvan, sosiaali- ja terveyspalveluiden saavutettavuus sekä tarve-

vastaavuus ja kattavuus. Asunnottomuustyössä ratkaisevaa on, millaisia toimintamahdollisuuksia kansallinen ja paikallinen yhteiskunta- ja palvelujärjestelmä tarjoavat. Koronapandemia on tehnyt näkyväksi yhteiskunnan sulkutilojen heikentävän vaikutuksen haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten selviytymiseen (Wasilewska-Ostrowska 2020; Arnfjord 2021), julkisen vallan haluttomuuden ja kyvyttömyyden suojella heitä (Bhattacharya ym. 2021) ja valtioiden heikon varautumisasteen koronapandemiaan (Redondo-Sama ym. 2020; Arnfjord 2021; Nunes ym. 2021).

Johtopäätökset

Olemme tässä 16 artikkelia sisältävässä integroidussa kirjallisuuskatsauksessa tarkastelleet niitä näkökulmia, joista asunnottomuutta kokeneiden aikuisten todellisuudesta ja heidän parissaan tehdystä työstä on tähän mennessä tehty COVID-19-tutkimusta. Lisäksi olemme eritelleet näissä artikkeleissa hyödynnettyjä tutkimusasetelmia. Isoimman osan tulososuudesta muodostaa tiivistys artikkeleissa esitetyistä päähavainnoista. Katsauksemme vahvistaa Satu Helskeen ja kumppaneiden (2021, 585) tekemän havainnon: ”Tutkimustietoa on reilun vuoden aikana kerääntynyt hämmästyttävällä tahdilla, joskin edelleen suurin osa tutkimuksesta on kuvailevaa eikä varsinaista syy-yhteyksiin pureutuvaa tutkimusta ole vielä paljoa.”

Kansainväliset ja kansalliset kriisit, kuten pandemiat, sodat tai tsunamit, tuovat suuren yleisön tietoisuuteen yhteiskunnallista eriarvoisuutta, jota ei ole välttämättä aikaisemmin tunnistettu tai tunnustettu. Koronapandemia on voimistanut eriarvoisuutta, mutta se on myös ohjannut osassa maailmaa yhteiskunnan eri toimijoita kääntämään katseensa sinne, minne pandemia on pahiten iskenyt eli haavoittuvassa asemassa oleviin ihmisiin. (Aitken 2021; Bhattacharya ym. 2021; Karabanow 2021.) Kaikkia katsauksemme artikkeleita yhdistää sen osoittaminen, kuinka ihmiset ovat eriarvoisessa asemassa koronapandemialta suojautumisen ja sen vaikutusten osalta. Artikkelit ottavat kantaa yhteiskunnallisen eriarvoistumisen ja sosiaalisen oikeudenmukaisuuden merkittävyyteen osana yhteiskuntien kestävyyskykyä (Wu & Karabanow 2020; Aitken 2021;

Arnfjord 2021; Nunes ym. 2021; Parkes ym. 2021b). Koronapandemia tekee näkyväksi yhteyden asumisen, köyhyyden ja terveyden välillä. Se osoittaa, että oikeutta asuntoon ja terveyteen ei nykyisillä järjestelmillä turvata kaikille (Ronconi 2022). Koronapandemia näyttäisi globaalisti vahvistavan yhteiskunnallista eriarvoisuutta, joskin maiden ja kaupunkien välillä on skaalaeroja (ks. Helske ym. 2021).

Katsauksen artikkelien valossa sosiaali- ja asunnottomuustyölle määrittyy tärkeä tehtävä koronapandemian etulinjassa psykososiaalisen ja materiaalisen tuen tarjoajana ja koordinoijana (ks. myös Parkes ym. 2021b; Fujii 2022). Siten sen sekä edullisten asuntojen tuotannon (lisä)resurssointi on tärkeä pandemian torjuntatoimi, mutta merkittävää myös muiden olemassa olevien ja tulevien kriisien ennaltaehkäisyssä. Vielä on globaalisti paljon tehtävää ja tehtävissä asunnottomuutta kokevien aikuisten terveysturvallisen ja ihmisarvoisen elämän turvaamisessa kaikissa olosuhteissa.

Sosiaali- ja asunnottomuustyö on entistä vaativampaa koronapandemian oloissa ja tämä näkyy muun muassa työntekijöiden lisääntyvänä (eettisenä) stressinä, epätietoisuutena ja uupumuksena (Chigangaidze 2021; Karabanow 2021; Kerman ym. 2021; myös Altungy ym. 2022; McCosker ym. 2022b). Pedro Altungy ja kanssakirjoittajat (2022) tuovat esille, että asunnottomuustyössä kaikissa olosuhteissa työntekijöiden hyvinvointia koettelee työskentely traumaattisia tilanteita kokeneiden ihmisten kanssa ja keskellä elämän monia kriisejä, jolloin pandemia näyttäytyy vain yhtenä lisäkuormitustekijänä muiden joukossa. Kuitenkin toimiminen monella tapaa poikkeuksellisissa olosuhteissa tuottaa myös nopeaa sopeutumista, joustavia ja uudenlaisia toimintatapoja, siirtymistä alkuhämmennyksestä luoviin ratkaisuihin (ks. Banks & Rutter 2021; Parkes ym. 2021a; Altungy 2022; McCosker ym. 2022b). Tämä edellyttää hyvää johtajuutta ja tiimityötä, työntekijöiden tukemista ja kouluttamista toimimiseen henkisesti kuormittavissa ja jatkuvasti muuttuvissa, kaaottisissakin työympäristöissä (Parkes ym. 2021a; Altungy 2022). Auttaminen poikkeuksellisissa olosuhteissa ja kriiseissä on kaikkinensa kompleksinen ja vaikea prosessi, joka mahdollistaa sekä paternalistisia ylhäältä-alas että voimaannuttavia alhaalta-ylös suuntautuvia toimenpiteitä (Dominelli 2015). Siten toimiminen kyseisissä olosuhteissa edellyttää kriittistä oman toiminnan arviointia ja eettistä punnintaa.

Koronapandemia on testannut ja koetellut yksilöiden, yhteisöjen ja yhteiskuntien resilienssiä eli selviytymis- ja sopeutumiskykyä yllättävässä poikkeustilanteessa (Zechner & Romakkaniemi 2020; Karabanow 2021). Ewan Aitken (2021), Steven Arnfjord (2021) sekä Ricardo Fuertes (2021), Nichole Goodsmith (2021) ja Tessa Parkes (2021b) kirjoittajakumppaneineen katsovat artikkeleissaan tulevaisuuteen: he tekevät kehittämisehdotuksia, jotta kohdatessamme tulevia mahdollisia pandemioita tai muita poikkeuksellisia olosuhteita, yhteiskunnat ja yhteisöt olisivat paremmin valmistautuneita ja kykenevimpiä esimerkiksi parempaan yhteistyöhön yli poliittisten ja hallinnollisten rajojen (ks. myös Kaur ym. 2021; Babando ym. 2022). Pandemiaolosuhteet ovat osoittaneet matalan kynnyksen päiväkeskusten, kokonaisvaltaisten tukipalvelujen, teknologisten innovaatioiden ja johtamisen tärkeyden ja näihin liittyvät kehittämistarpeet. Ne myös tuottavat kasvavaa tarvetta humanistiselle sosiaalityölle, sosiaalisen oikeudenmukaisuuden edistämiselle ja eriarvoisuuksien purkamiselle – globaalille arvokeskustelulle (Chigangaidze 2021).

Vaikka monet globaalit toimet ovat olleet välttämättömiä koronapandemian hallitsemisessa, ne eivät välttämättä parhaalla tavalla huomioi haavoittuvassa asemassa olevien väestöryhmien erityistilanteita. Koronaviruksen ehkäisytoimien vaikutuksia tulisi arvioida haavoittavassa asemassa olevien ihmisten näkökulmasta, jotta ei synny kohtuuttomia ja/tai syrjiviä käytäntöjä tai tilanteita. Globaalit terveysuhat vaikeuttavat asunnottomuutta kokeneiden aikuisten tilanteita ja tuottavat riskejä, joita on vaikea hallita yksinomaan koko väestölle suunnatuilla toimenpiteillä. (Tsai & Wilson 2020; Ronconi 2022.) Sovellettaessa julkisten tilojen sulkemista ja kokoontumisrajoituksia koko väestöön erityisesti heikoimmassa asemassa olevien ihmisten tilanne vaikeutuu, kun päiväkeskusten, ruoka-apupisteiden ja julkisten oleskelutilojen saavutettavuus heikkenee. Tästä voi syntyä osalle väestöä vaikeuksia liittyen esimerkiksi ruoansaantiin, lepoon ja hygieniaan (Miller ym. 2020; Kaitala ym. 2021, 612; McCosker ym. 2022a).

Koronapandemian ja asunnottomuustyön paikalliset erot tuottivat meille vaikeuksia pyrkiessämme luomaan kokonaiskäsitystä asunnottomuutta kokeneiden aikuisten todellisuuteen ja heidän parissaan tehtävään työhön kohdistuvasta COVID-19-tutkimuksesta. Pyrimme ref-

lektoimaan eri yhteiskuntien merkitystä artikkelien kontekstina, mutta väistämättä kokonaiskäsityksen muodostaminen tarkoitti myös alueellisten erilaisuuksien sivuuttamista. Toisaalta saatoimme havaita, että eroista huolimatta olemme globaalisti samankaltaisten vaikeuksien ja ratkaisujen äärellä.

Katsausartikkelimme merkittävin rajoite on, että sen varassa ei voi esittää arvioita, mitä koronapandemia merkitsee asunnottomuutta kokeville aikuisille ja heidän parissaan työtä tekeville erityisesti suomalaisessa kontekstissa. Tätä tutkimusaukkoa osaltaan paikkaa Euroopan sosiaalirahaston (ESR) ja Sosiaali- ja terveysministeriön (STM) rahoittama hanke ”Korona yhteiskunnan marginaalissa – Asunnottomuuden osahanke” (2021–2023) ja sen olemassa olevat ja tulevat julkaisut (ks. Osahanke: Asunnottomuus 2022). Myös tämä luku on tehty osana hankkeen toimintaa. Voidaan olettaa, että jo pohjoisen pallonpuoliskon kylmä ilmasto asettaa erityisiä ehtoja asuttomuuteen vastaamiselle. Katsaus antaa suuntaa ja luo vertailupohjaa asunnottomuuden tutkimukselle, jota meillä tehtäneen jatkossa koronapandemian ajasta ja sen jälkeen. Asunnottomuustyötä koskeva COVID-19-tutkimus on vasta maailmalla ja meillä alkanut. Akateemisen tutkimuksen tuottama tilannekuva tarkentuu vasta vuosien päästä sen osalta, mitä kaikkea koronapandemia tarkoitti haavoittuvassa asemassa olevien ihmisten ja heidän parissaan työtä tekevien arjessa.

Kirjallisuus

Aitken, Ewan (2021) Covid-19: Opportunity to improve crisis responses to homelessness? The Journal of the Royal College of Physicians of Edinburgh 51 (S1), S53–S62.

Allen, Mike & Benjaminsen, Lars & O’Sullivan, Eoin & Pleace, Nicholas (2020) Ending homelessness in Denmark, Finland and Ireland. Bristol: Policy Press.

Altungy, Pedro & Torres, Raúl & Liébana, Sara & Saiz, Jesús & Sánchez-Marqueses, José M. (2022) An exploratory study on mental health and burnout in social care workers of an emergency shelter for homeless population during the COVID-19 pandemic. Clínica y Salud 33 (1), 29–34.

Arnfjord, Steven (2021) Greenland’s emerging social conscience – Voluntary food delivery to people experiencing homelessness in Nuuk. Qualitative Social Work 20 (1–2), 433–438.

Aveyard, Helen (2014) Doing a literature review in health and social care: A practical guide (3. painos). Maidenhead: Open University Press.

Babando, Jordan & Quesnel, Danika A. & Woodmass, Kyler & Lomness, Arielle & Graham, John R. (2022) Responding to pandemics and other disease outbreaks in homeless populations: A review of the literature and content analysis. Health & Social Care in the Community 30 (1), 11–26.

Banks, Sarah & Rutter, Nikki (2021) Pandemic ethics: Rethinking rights, responsibilities and roles in social work. The British Journal of Social Work 52 (6), 3460–3479.

Bhattacharya, Prama & Khemka, Gunjan Chandak & Roy, Laboni & Roy, Sarbani Das (2021) Social injustice in the neoliberal pandemic era for homeless persons with mental illness: A qualitative inquiry from India. Frontiers in Psychiatry 12, 635715–635715.

Bertram, Franziska & Heinrich, Fabian & Fröb, Daniela & Wulff, Birgit & Ondruschka, Benjamin & Püschel, Kalus & König, Hans-Helmut & Hajek, André (2021) Loneliness among homeless individuals during the first wave of the COVID-19 pandemic. International Journal of Environmental Research and Public Health 18 (6), 3035.

Brody, Jennifer K. & Rajabiun, Serena & Stupp Allen, H. Joslyn & Baggett, Travis (2021) Enhanced telehealth case management plus emergency financial assistance for homeless-experienced people living with HIV during the COVID-19 pandemic. American Journal of Public Health 111 (5), 835–838.

Brüssow, Harald & Timmis, Kenneth (2021) COVID-19: Long covid and its societal consequences. Environmental Microbiology 23 (8), 4077–4091.

Calhoun, Katherine Hoops & Wilson, Jennifer Hope & Chassman, Stephanie & Sasser, Grace (2022) Promoting safety and connection during COVID-19: Tiny homes as an innovative response to homelessness in the USA. Journal of Human Rights and Social Work 7 (3), 236–245.

Cheung, Johnson Chun-Sing (2022) Responses to COVID-19 in major social work journals: A systematic review of empirical studies, comments, and editorials. Research on Social Work Practice 32 (2), 168–185.

Chigangaidze, Robert K. (2021) COVID-19 and the calls of humanistic social work: Exploring the developmental-clinical social work concerns of the pandemic. Academic Journal International Social Work 64 (5), 663–675.

Deilamizade, Abbas & Moghanibashi-Mansourieh, Amir (2020) Challenges of providing COVID-19 prevention services to homeless people who use drugs in Iran. International Journal of Drug Policy 83, 102806.

Dominelli, Lena (2015) The opportunities and challenges of social work interventions in disaster situations. International Social Work 58 (5), 659–672.

Fuertes, Ricardo & Belo, Elsa & Merendeiro, Cristiana & Curado, Adriana &

Gautier, Diana & Neto, Ana & Taylor, Hannah (2021) Lisbon's COVID 19 response: Harm reduction interventions for people who use alcohol and other drugs in emergency shelters. Harm Reduction Journal 18 (1), 13–13.

Fujii, Kashiko (2022) COVID-19 prevention measures targeting homeless people in Japan: A cross-sectional study. Social Work in Public Health 37 (5), 468–483.

Goodsmith, Nichole N. & Ijadi-Maghsoodi, Roya & Melendez, Rebeca M. & Dossett, Emily C. (2021) Addressing the urgent housing needs of vulnerable women in the era of COVID-19: The Los Angeles county experience. Psychiatric Services 72 (3), 349–352.

Granfelt, Riitta (2013) Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä – Kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala. (toim.) Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä. Tampere: Vastapaino, 219–243.

Granfelt, Riitta (2022) Asumissosiaalinen työ marginalisaation vastaisena psykososiaalisena ja suhdeperustaisena työnä. Teoksessa Arja Jokinen, Suvi Raitakari & Johanna Ranta (2022) Sosiaalityö yhteiskunnan marginaaleissa. Konstruktionistisia jäsennyksiä. Tampere: Vastapaino, 233–268.

Granfelt, Riitta & Turunen, Saija (2021) Naisten asumispoluilta kerrottua: Asukkaiden ja ammattilaisten kokemuksia asunnottomuudesta, kodista ja asumissosiaalisesta työstä. Helsinki: Y-Säätiö.

Helske, Satu & Ylöstalo, Hanna & Koskinen, Henri (2021) Samassa myrskyssä mutta eri veneissä: COVID-19 ja eriarvoisuus. Yhteiskuntapolitiikka 86 (5–6), 585–596.

Heaslip, Vanessa & Green, Sue & Simkhada, Bibha & Dogan, Huseyin & Richer, Stephen (2021) How do people who are homeless find out about local health and social care services: A mixed method study. International Journal of Environmental Research and Public Health 19 (1), 46.

Jesson, Jill K. & Matheson, Lydia & Lacey, Fiona M. (2011) Doing your literature review. Traditional and systematic techniques. London: Sage.

Kaitala, Ilona & Partanen, Airi & Kuussaari, Kristiina & Heiskanen, Maria & Kesänen, Minna & Viskari, Inari (2021) Koronaepidemian ensimmäisen aallon vaikutuksia päihdepalveluiden toimintaan, asiakkaisiin ja henkilöstöön. Yhteiskuntapolitiikka 86 (5–6), 606–614.

Kallio, Tomi J. (2006) Laadullinen review-tutkimus metodina ja yhteiskuntatieteellisenä lähestymistapana. Hallinnon tutkimus 25 (2), 18–28.

Karabanow, Jeff (2021) A reflection on living through COVID-19 as a social work professor. Qualitative Social Work 20 (1–2), 439–442.

Kaur, Simran & Jagpal, Parbir & Paudyal, Vibhu (2021) Provision of services to persons experiencing homelessness during the COVID-19 pandemic: A qualitative study on the perspectives of homelessness service providers. Health & Social Care in the Community 10 (19), 1–10.

Kerman, N. & Ecker, J. & Tiderington, E. & Gaetz, S. & Kidd, S.A. (2021) Paid sick leave benefits among essential frontline workers serving people experiencing homelessness in Canada during the COVID-19. Public Health 195, 142–144.

Kivistö, Mari (2020) Sähköiset mielenterveyspalvelut toipumisen näkökulmasta. Integroiva kirjallisuuskatsaus. Kuntoutus 43 (3), 34–50.

Koronapandemian ensimmäinen vaihe Suomessa vuonna 2020 (2021) Tutkintaseloste 6/2021. Onnettomuustutkintakeskus. www.turvallisuustutkinta.fi Luettu 6.12.2022.

Leung, Cheryl S. & Ho, Minnie M. & Kiss, Alex & Gundlapalli, Adi V. & Hwang, Stephen W. (2008) Homelessness and the response to emerging infectious disease out-breaks: Lessons from SARS. Journal of Urban Health 85 (3), 402–410.

Leonardi, Daniela & Stefani, Silvia (2021) The pandemic and homeless people in the Turin area: The level of housing adequacy shapes experiences and well-being. Housing, Care and Support 24 (3/4), 93–104.

McCosker, Laura K. & Ware, Robert S. & Maujean, Annick & Seale, Holly & Downes, Martin J. (2022a) Impacts of the COVID-19 pandemic, and of government responses to the pandemic, on people who are homeless in Australia: Mapping perceptions of a national sample of homelessness service workers. Health & Social Care in the Community DOI: 10.1111/hsc.14103

McCosker, Laura K. & Ware, Robert S. & Maujean, Annick & Simpson, Stephen J. & Downes, Martin J. (2022b) Homeless services in Australia: Perceptions of homelessness services workers during the COVID-19 pandemic. Australian Social Work DOI: 10.1080/0312407X.2022.2105162

Miller, Jean-Philippe & Phillips, Georgina & Hutton, Jennie & Mackelprang, Jessica L. & O'Reilly, Gerard M. & Mitchell, Rob D. & Smith, Cathie & Mitra, Biswadev (2020) COVID-19 and emergency care for adults experiencing homelessness. Emergency Medicine Australasia 32 (6), 1084–1086.

Nouri, Mohsen & Ostadtaghizadeh, Abbas & Sari, Ali Akbari (2022) COVID-19 in homelessness: A worldwide scoping review on vulnerabilities, risks, and risk management. Social Work in Public Health 37 (4), 303–318.

Nunes, Nilza Rogéria de Andrade & Rodriguez, Andréa & Cinacchi, Giovanna Bueno (2021) Health and social care inequalities: The impact of COVID-19 on people experiencing homelessness in Brazil. International Journal of Environmental Research and Public Health 18 (11), 5545.

Osahanke: Asunnottomuus (2022) https://projects.tuni.fi/koma/osahanke-asunnottomuus/ Luettu 27.11.2022.

Parkes, Tessa & Carver, Hannah & Masterton, Wendy & Falzon, Danilo & Dumbrell, Josh & Grant, Susan & Wilson, Iain (2021a) "They already operated like it was a crisis, because it always has been a crisis": A qualitative exploration of

the response on one homeless service in Scotland to the COVID-19 pandemic. Harm Reduction Journal 18 (1), 1–26.

Parkes, Tessa & Carver, Hannah & Masterton, Wendy & Falzon, Danilo & Dumbrell, Joshua & Grant, Susan & Wilson, Iain (2021b) "You know, we can change the services to suit the circumstances of what is happening in the world": A rapid case study of the COVID-19 response across city centre homelessness and health services in Edinburgh, Scotland. Harm Reduction Journal 18 (1), 1–64.

Parsell, Cameron & Clarke, Andrew & Kuskoff, Ella (2020) Understanding responses to homelessness during COVID-19: An examination of Australia. Housing Studies https://doi.org/10.1080/02673037.2020.1829564

Pergolizzi, Joseph V. & LeQuang, Jo Ann & Magnusson, Peter & Myrcik, Dariusz & Varrassi, Giustino (2021) It's not over till it's over: A narrative review of long COVID. Signa Vitae 17 (3), 21–30.

Pixley, Cotina Lane & Henry, Felicia A. & DeYoung, Sarah E. & Settembrino, Marc R. (2021) The role of homelessness community-based organizations during COVID-19. Journal of Community Psychology 50 (4), 1816–1830.

Pleace, Nicholas & Baptista, Isabel & Benjaminsen, Lars & Busch Geertsema, Volker & O'Sullivan, Eoin & Teller, Nora (2021) European homelessness and COVID 19. European Observatory on Homelessness. Brussels: FEANTSA. https://www.feantsa.org/en/other-observatory-publications/2021/04/01/european-homelessness-and-covid-19 Luettu 20.2.2022.

Pope, Catherine & Mays, Nicholas & Popay, Jennie (2007) Synthesizing qualitative and quantitative health evidence. A guide to methods. Maidenhead: Open University Press.

Redondo-Sama, Gisela & Virginia, Matulic & Ariadna, Munté-Pascual & Irene, de Vicente (2020) Social work during the covid-19 crisis: Responding to urgent social needs. Sustainability 12 (20), 8595.

Ronconi, Liliana (2022) Homeless people, COVID-19 and the insufficient and discriminatory measures adopted by the city of Buenos Aires's government. Journal of Human Rights and Social Work 7 (3), 256–264.

Scallan, Eilish & Bodkin, Claire & Wiwcharuk, Jill & O'Shea, Tim & Lennox, Robin (2021) Finding stability amidst the COVID-19 pandemic: The impact of emergency temporary housing for people who use drugs. Drug and Alcohol Review 41 (1), 7–8.

Salminen, Ari (2011) Mikä kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyyppeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasan yliopiston opetusjulkaisuja 62. Vaasa: Tampereen yliopisto. https://osuva.uwasa.fi/handle/10024/7961 Luettu 20.2.2022.

Schwan, Kaitlin & Dej, Erin & Versteegh, Alicia (2020) Girls, homelessness, and COVID-19: The urgent need for research and action. Academic Journal Girlhood Studies 13 (3), 151–168.

Torraco R. J. (2005) Writing integrative literature reviews: Guidelines and examples. Human Resource Development Review 4 (3), 356–367.

Tsai, Jack & Wilson, Michael (2020) COVID-19: A potential public health problem for homeless populations. The Lancet Public Health 5 (4), 186–187.

Vindegaard, Nina & Benros, Michael Eriksen (2020) COVID-19 pandemic and mental health consequences: Systematic review of the current evidence. Brain, Behavior and Immunity 89, 531–542.

Wasilewska-Ostrowska, Katarzyna M. (2020) Social work with a person in the crisis of homelessness in the context of the COVID-19 pandemic in Poland: Problems and challenges. International Social Work 6 (63), 833–837.

Whittemore, Robin (2007) Integrative reviews of quantitative and qualitative research. Rigour in integrative reviews. Teoksessa Christine Webb & Brenda Row (toim.) Reviewing research evidence for nursing practice: Systematic reviews. Oxford: Blackwell Publishing, 149–156.

Whittemore, Robin & Knalf, Kathleen (2005) The integrative review: Updated methodology. Journal of Advanced Nursing 52 (5), 546–553.

Wu, Haorui & Karabanow, Jeff (2021) COVID-19 and beyond: Social work interventions for supporting homeless populations. International Social Work 63 (6), 790–794.

Zechner, Minna & Romakkaniemi, Marjo (2020) Kriisissä hyvinvointivaltion merkitys korostuu. Janus 28 (2), 113–114.